

Н. А. Алдабек, К. Н. Мақашева,
Қ. И. Байзақова

ДҮНИЕЖҮЗІ ТАРИХЫ

8-9

2-бөлім

Жалпы білім беретін мектептің
8–9-сыныптарына арналған оқулық

*Қазақстан Республикасының
Білім және ғылым министрлігі бекіткен*

Алматы «Мектеп» 2019

ӘОЖ 373.167.1
КБЖ 63.3(0)я72
А40

Алдабек Н. т.б.
А40 **Дүниежүзі тарихы (1945–2018).** Жалпы білім беретін мектептің 8–9-сыныптарына арналған оқулық. 2-бөлім / Н.Алдабек, К.Мақашева, Қ.Байзақова. – Алматы: Мектеп, 2019. – 216 б., сур.

ISBN 978—601—07—1085—6

А $\frac{4306020600-055}{404(05)-19}$ 5(1)—19

ӘОЖ 373.167.1
КБЖ 63.3(0)я72

© Алдабек Н., Мақашева К.,
Байзақова Қ., 2019
© «Мектеп» баспасы,
көркем безендірілуі, 2019
Барлық құқықтары қорғалған
Басылымның мүлтік құқықтары
«Мектеп» баспасына тиесілі

ISBN 978—601—07—1085—6

АЛҒЫ СӨЗ

Бұл оқулық 1945 жылдан бастап күні бүгінге дейінгі оқиғаларды қамтитын қазіргі заманғы дүниежүзі тарихының екінші кезеңіне арналған.

Осы кезеңнің негізгі оқиғалары:

1) 1945–1991 жылдардағы «қырғиқабақ соғыс»;

2) 1991 жылдан бүгінгі күнге дейінгі қазіргі заман тарихы.

«Қырғиқабақ соғыс» екі қоғамдық жүйенің (капиталистік және социалистік) бір-біріне қарама-қайшылығынан туындаған. Ол Екінші дүниежүзілік соғыс аяқталысымен басталып, 1991 жылғы социалистік жүйенің ыдыраған кезіне дейін жалғасты. «Қырғиқабақ соғыс» кезеңінде отарлық жүйенің күйреу үдерісі жүрді; әлемдік сахнаға Азия, Африка және Латын Америкасының ондаған жаңа елдері шықты.

Қазіргі заман тарихы 1991 жылдардан бергі кезеңдегі басты оқиғаларды қамтиды. Бұл кезеңде КСРО ыдырап, тәуелсіз мемлекеттер құрылды, күштердің жаңа орталықтары пайда болды. Соңғы онжылдықтар көпшоярлы әлемді мойындау — жаһандану үрдісімен айқындалады. Адамзат жаңа заманға аяқ басты, ол қазіргі өркеннеттің дамып қалыптасуымен сипатталады.

Оқулықтың бастағалы отырған екінші бөлімінде осы аталған оқиғалармен таныс боласыздар.

Авторлар

XX ҒАСЫРДЫҢ ЕКІНШІ ЖАРТЫСЫНДАҒЫ ӘЛЕМНІҢ САЯСИ КАРТАСЫ

§1. ОТАРСЫЗДАНУ ҮДЕРІСІНІҢ КҮШЕЮІ. ӘЛЕМДІК ОТАРЛАУ ЖҮЙЕСІНІҢ ДАҒДАРЫСЫ ЖӘНЕ КҮЙРЕУІ

Бұл сабақта:

- әлемдік отарлау жүйесінің дағдарысы мен күйреуін, отарсыздану үдерісінің алғышарттарын;
- Екінші дүниежүзілік соғыстан кейінгі тәуелсіздік жолындағы қозғалыстың күшеюін;
- отарсыздану үдерісі және оның нәтижелерін, Африкадағы отарсыздануды;
- даму жолдарын таңдаудың мәселелерін қарастырамыз.

Тірек сөздер:

отарсыздану, «қырғи-қабақ соғыс», доминиондар, Африка жылы, даму жолдарын таңдау, мәдени-өркеніеттік аймақтар

Әлемдік отарлау жүйесінің ыдырауы және күйреуі. Екінші дүниежүзілік соғыс аяқталғанға дейін отарлық иеліктер мен мандатқа кірген аумақтар құрлықтың үштен бір бөлігін қамтып, онда Жер шары халқының үштен бір бөлігі өмір сүріп жатты. Көптеген елдер жартылай отарлықта немесе империялардың мандатына кірген аумақтарда болды. Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін тәуелді елдерде тәуелсіздік жолындағы күрестер күшейе түсті. Бұл отарсыздану үдерісін туғызып, бұрынғы отар елдер енді тәуелсіздік алу жолындағы күреске шықты.

Есте сақтаңдар!

Отарсыздану – доминиондарға, мандатқа кірген аумақтар, отарлар мен протектораттарға тәуелсіздік және толық дербестік беру үдерісі.

Бұл үдеріс бейбіт жолмен де, қарулы күрес түрінде де жүріп отырды.

Екінші дүниежүзілік соғыс нәтижесінде Қытайдың және Оңтүстік-Шығыс Азия елдерінің орасан зор аймағын басып алған Жапонияның, фашистік Германия мен Италияның күйреуі Азия мен Африканың отарлық аймақтарындағы халықтардың ұлт-азаттығына қол жеткізуге қолайлы жағдай

туғызды. Метрополияның (әсіресе Франция мен Голландияның) өз отарлық иеліктеріне бақылауының әлсіреуі, отарлық иеліктердің (әсіресе ағылшындық доминиондардың) ықпалы мен әлеуетінің арта түсуі, ұлт-азаттық қозғалыстардың бұқаралық сипат алып, көптеген

елдерде оның қарулы күрестерге ұласуы, «қырғиқабак соғыстын» әсері отарсыздану үдерісінің алғышарттары болды.

Отарсыздану үдерісі ондаған жылдарға созылды. Азиядағы басты оқиғалар соғыстан кейінгі алғашқы онжылдықта өтті. Жапонияның соғыста тізе бүгуі Үндіқытай, Бирма, Малайзия, Индонезия халықтарын азаттық күреске алып шықты. Олар Жапонияның талқандалуын ести салысымен, өз тәуелсіздіктерін жариялады.

Екінші дүниежүзілік соғыста жеңіліс тапқан Германия, Италия мен Жапония соғыстан кейін отарларынан ғана айырылып қалған жоқ, сонымен қатар аумақтарының да біраз бөлігінен қол үзуіне тура келді. Жеңімпаз елдер де өздерінің отарларын жоғалтты. Метрополианың әрқайсысы бұған жол бермеуге тырысқанымен, бәрібір неліктерін сақтап қала алмады. Жалпы, отар елдердің өмірінде болатын өзгерістерді тоқтату мүмкін емес еді. Отарлық неліктерде ұлт көшбасшылары бастаған ұлт-азаттық қозғалыстар нығая түсті.

Ойланыңдар!

Отарлау жүйесінің ыдырау себептерін атаңдар.

Отарсыздандыру кезеңдері. Отарсыздандыру үдерісі бірнеше онжылдық бойы жалғасып, бір-бірінен ерекшеленетін кезеңдерден тұрды.

Отарсызданудың бірінші кезеңі (1943–1956 жж.), негізінен, Азия мен Солтүстік Африка елдерін қамтыды. Еуропалық елдер, соның ішінде Англия Палестина мен Иорданияны, ал Франция болса Ливан мен Сирияны басқару мандаттарынан бас тартты. Италия мен Жапония отарларының да тағдыры шешілді.

Отарсызданудың маңызды оқиғаларының бірі ірі азиялық елдер – Үндістан мен Пәкістанға тәуелсіздіктің берілуі болды. Ағылшындар соғысқа дейінгі өзін-өзі басқару шарты бойынша ұстап отырған отарлық неліктерін сақтап қала алмады. Үнді ұлттық конгресінің жетекшілері соғыс кезінде ағылшындармен одақтасудан бас тартты. Өз дербес мемлекетін құру үшін мұсылмандық қозғалыс та кен құлаш жайды. 1947 жылы тамызда Үндістан мен Пәкістан көптен күткен тәуелсіздіктеріне қол жеткізді. Англия Үндістанды, алдымен екі мемлекет – Үндістан мен Пәкістан деп бөліп алып, оларға тәуелсіздігін беруге мәжбүр болды. Сонымен қатар Цейлон аралдары